

Rudolf Voříšek
Zdeněk Smetáček: Kozák, Rádl, Hromádka
(Filosofická revue 4, 1932, s. 140-141)

Česká filosofie, proniknutá z převážné části pozitivismem a jeho metodami myšlení, byla po válce překvapena zvláštním zjevem, který ji vydráždil, ne-li k odporu, tedy aspoň ke kritice: někteří myslitelé totiž, kteří se nezříkali vědeckosti, uznávali přesto, či aspoň směřovali k uznání i pravd náboženských. Již před válkou Masaryk se pokoušel rozvířit zatuchlé vody našeho pozitivismu alespoň přemýšlením o věcech náboženských a uznal dokonce, na rozdíl od své „konkrétní logiky“ v jednom ročníku České mysli (III), teologii za vědu (ovšem teologii vědeckou, jak říkal); jeho hlas však daleko nepronikl, buď že příliš sám vězel v ovzduší, které chtěl překonat, buď že – neopíraje se o tradici vpravdě křesťanskou – zůstával v neurčitostech. Teprve po válce navazují někteří filosofové na tuto masarykovskou tradici náboženskou. Zdeněk Smetáček probírá ve své knížce tři nejvýznamnější z nich, pokoušeje se přitom dovodit, že jejich úsilí je ve sporu se svrchovaností logických zákonů. Není zde místa na posouzení těchto tří myslitelů, pokud a jak se k náboženství dostávají; jejich rozpory, jejich dilemata, zejména u obou filosofů, Kozáka a Rádla, ukázal Smetáček, zdá se mi, dobře. Tím ovšem není řečeno, že by řešení náboženské otázky ve filosofii vůbec nebylo v nějakém sporu se svrchovaností logických norem. – U prvního, J. B. Kozáka, poukázáno na zvlášť do očí bijící rozpor biologické podmíněnosti hodnocení na jedné a existence absolutního mravního kritéria na straně druhé; ačkoliv dnes, pokud mohu soudit, se Kozák od biologismu v etice značně vzdaluje. U druhého, E. Rádla, zdůrazněno dilema pravdy, chápané jakožto osobní přesvědčenost, a pravdy zjevené, v kteréžto věci jest v Rádlově filosofickém vývoji rozhodně přelom a mnoho nedomyšleností. Konečně u třetího, protestantského teologa J. L. Hromádky, vystupňované napětí mezi rozumem a věrou svádí zajisté ke kritice a k hledání sporů. Je to konečně přirozené a musí nastat rozpor u myslitelů, kteří jednou nohou stojí na myšlenkových základech, jejichž předpoklady jsou dány dobou moderní, a na druhé straně usilují o cosi, co zajisté *není* v rozporu s *pravou* vědeckostí, ale co nutně a samo o sobě vede k roztržce s metodami myšlení, které ze sebe ještě nesetřáslu většinu moderních omylů. Jádrem knížky jest však jinde. Otázka, již si nad tímto dílkem musíme položit, zní takto: jest oprávněn psát o náboženské otázce ve filosofii, třeba jen české, někdo, o němž všechny známky svědčí, že nezná, nebo nechce znát velikou křesťanskou tradici, v níž otázky poměru vědy a víry, filosofie a teologie byly diskutovány a řešeny s takovou vášnivostí a zároveň jemností, s takovou logickou a noetickou výzbrojí? Obávám se, že nikoliv. Není to ze spisku vidět. To, čím se zde argumentuje, je tak ošumělé a při všem zdání vědeckosti a logičnosti a jejich zdůrazňování *tak nelogické*, že působí dojmem veliké naivnosti. Není to snad jen případ našeho pozitivismu a všeho, co jest jím načichlé, je to především příznak celého moderního myšlení, které se domnívá, že má ve všem pravdu a že jedině jeho metody platí, a které v soustavném přezírání myšlenkové tradice středověké, zvláště v těchto otázkách, vidí jakousi svoji nadřazenost a dokonalost. Abychom však nemluvili obecně: dokladem, jak Smetáček se dívá na duchovní skutečnosti vnějšně a jak všemi svými kořeny tkví v pozitivismu, ač se právě u Rádla mohl naučit, že u všeho duchovního nutno chápat především *smysl*, jest jeho pojetí náboženství, jak o něm mluví na s. 44: náboženství není prý nic více než tradicí. Zajisté, náboženství spočívá na tradici, ale je to tradice zcela *jiného řádu* než např. tradice vědecká, kde jednotlivé pravdy mohou být znovu a znovu verifikovány, ač principy vědecké se přenášejí také tradicí. Je to ovšem také jiná tradice než přenášení zkazek a pověstí. Zde jde o tradici pravd zjevených, které musejí být uznány, a ten fakt přenášení je zajisté nutný, ale nikterak podstatný jejich znak. Smetáček sám podléhá vědecké tradici, aniž si to přiznává, a bylo by zajímavé zjistit, kolik jest u něho tradičních nepravd, ale bludů. To, co je zde řečeno o teologii, svědčí o naprostém přezírání

noetických základů teologického myšlení. Smetáček ostře protestuje proti chápání teologie jako vědy. Není prý možné vědění o Bohu, Bůh není předmětem poznání; zajisté, s takovými noetickými předpoklady, jaké má Smetáček, jemuž posledním slovem v poznání jest smyslové vnímání, není možné vědění o Bohu. Zajisté, Boha nikdo nikdy neviděl. Duchovní skutečnosti však nemůžeme „vidět“, a přece jsou o nich vědy; zajisté proto, že jsou poznávány pojmy analogickými. I v poznání Boha postupujeme per analogiam a pojmy transcendentálními, tj. pojmy, které překračují všechny kategorie a druhy věcí. Není také žádné dvojakosti v myšlení, jak se domnívá nesprávně Smetáček. Teologie nijak nezakřikuje vědy, aby ji hned nato volala na pomoc. Ponechává všechno právo vědě v její oblasti, aniž by ji nějak zkracovala, používá však lidského rozumu a logiky, nikoliv aby dokázala zjevené pravdy, ale aby je vysvětlovala. Není zde tedy nijaké dvojakosti a žádné poťouchlictví ze strany teologie. Naopak hluboké a přesné vymezení zbraní, kterých zde Smetáček užívá, jsou již poněkud otřelé. Dnes už nelze o náboženské otázce takto mluvit. Jestliže Smetáček nakonec píše, že náboženství, ať staré či nové, odumřelo, tedy to můžeme říci nanejvýš o něm. Ano, v něm odumřelo. Budoucnost jistě ukáže, v čem má Smetáček pravdu; ostatně přítomnost to ukazuje také. Bylo by jistě lépe revidovat svoji lživědeckou povýšenost, která prý jest ochotna uznat každé „nové náboženství“, které nebude odporovat jejím principům, než takto a s takovým nepochopením o náboženství mluvit. Psát o náboženství není snadná věc a jest k tomu třeba velmi mnoho opatrnosti a hlavně vlastního a pravého náboženského života. Člověk, který ve vážné filosofické knížce užívá slova „pánbíček“, je už nejméně oprávněn *napsat třebas jen řádku* o náboženské otázce.